

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

РЕЗНИЦЬКА Т.О., АСИСТЕНТ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМ. П. ВАСИЛЕНКА

У статті розглянуто та узагальнено основні підходи до визначення показників економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

In the article and summarizes the main approaches to the definition of indicators ekonomicheskoy ustoychivosti agricultural enterprises.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнім часом поширюється науковий інтерес до методик, які дозволяють оцінити стан економіки окремого підприємства і його зміни на основі застосування різноманітних коефіцієнтів та індексів. Міжнародні інституції сьогодні розраховують близько тридцяти узагальноючих показників, які уряди держав і лідери бізнесу використовують для формування інвестиційної політики та інституційних реформ.

Основою сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки в конкурентному середовищі є забезпечення економічної стійкості, значення якої в умовах світової глобалізації виробництва постійно зростає. Тому завдання адекватної оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств є досить актуальним як для їх керівників і власників, так і для інвесторів, партнерів, кредиторів та державних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти досліджень сталого розвитку сільськогосподарських підприємств знайшли своє відображення в працях багатьох вітчизняних науковців, серед яких П.І. Гайдуцький, М.Я. Дем'яненко, М.Х. Корецький, П.М. Макаренко, Л.Ю. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук та інші.

Концептуальні підходи до вирішення проблеми забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств викладені в працях Т. Бердникової, Л. Борисоглібської, І. Гончар, Н. Давиденко,

* Науковий керівник – Олена В. М., д.е.н., професор

І. Демидова, Т. Керанчук, М. Крейніної, В. Крохмалю, Л. Ляха, С. Михайлова, О. Мороз, О. Онищенко, С. Плєснєвої, Г. Сасєнко, В. Сочєнко, В. Ткачука, О. Чайковської, В. Шєвцова, О. Полїщук, С. Матєйко та їн. Протє залишаєтьсє коло невирїшєних питань. Зокрєма, вїдсутнє загальновизнана методика оцїнки рївнє економїчної стїйкостї сїльськогогосподарських пїдприємств.

Формулювання цїлей статтї. Вищєзазначєне обумовлює мету статтї, яка полягає в узагальненнї теоретичних основ ї методичних пїдходїв до оцїнки економїчної стїйкостї сїльськогогосподарських пїдприємств.

Виклад основного матерїалу дослїдження. Складнї умови господарування висувають особливї вимоги до пошуку шляхїв забезпечєння стїйкого розвитку сїльськогогосподарських пїдприємств. Першим кроком у вирїшенї зазначєного завдання є розробка методики оцїнки економїчної стїйкостї даних пїдприємств, яка дозволить коригувати господарську дїяльнїсть залежно вїд змїни умов функцїонування.

На сьогоднїшнїй день не їснує єдиногo пїдходу як до визначєння економїчної стїйкостї сїльськогогосподарських пїдприємств, так ї стосовно набору показникїв, що характеризують її рївєнь.

На нашу думку, оцїнка економїчної стїйкостї сїльськогогосподарського пїдприємства являє собою комплекс дїй, який дозволяє виявити здатнїсть господаруючогo суб'єкта пїдтримувати основнї показники дїяльностї на заданому (бажаному) рївнї пїд впливом зовнїшнїх ї внутрїшнїх факторїв. Пїд економїчною стїйкїстю сїльськогогосподарських пїдприємств ми пропонуємо розумїти стан дїяльностї, при якому рацїональє використання економїчних ресурсїв дає можливїсть адаптуватися до нестабїльних умов аграрного виробництва, виробляти стабїльнї обсяги продукцїї, залишаючись платоспроможним ї прибутковим.

Науковцї пропонують значну кїлькїсть методичних пїдходїв до визначєння економїчної стїйкостї, але ми вважаємо, що жодна з них не дозволяє забезпечити керївництво сїльськогогосподарських пїдприємств простими ї дїєвими їнструментами ефективного управлїння.

Першї дослїдження аналїтичних коефїцїєнтїв для прогнозу можливих ускладнєнь у функцїонуваннї пїдприємства проводилися в США ще на початку тридцятих рокїв минулогo столїття. У сучаснїй практицї фїнансово-господарської дїяльностї зарубїжних агроформувань для оцїнки їмовїрностї неплатоспроможностї

найширшого застосування отримали моделі, розроблені Е. Альтманом і У. Бівером [4].

Модель оцінки ризику банкрутства Е. Альтмана вміщує значення вагових коефіцієнтів та граничних показників, які розраховані на підставі аналітичних даних 60-70 рр. ХХ ст., та передбачає наявність розвинутого вторинного ринку цінних паперів, що не відповідає сучасному стану економіки України. В умовах вітчизняної економіки застосування даної моделі потребує штучних оцінок, що знижує значущість результату. Крім того, професор Е. Альтман розраховував показники виключно для промислових підприємств, тому коефіцієнти рівнянь моделі не враховують специфіку аграрної галузі, яка має значно довший виробничий період і, відповідно, меншу обіговість і прибутковість активів, а також потребує залучення більших обсягів позикового капіталу.

Оцінка економічної стійкості підприємств, запропонована О. Ареф'євою [1], більш складна і ґрунтується на часткових показниках, які мають різну статистичну вагу, а для визначення структурних складових економічної стійкості використовується підхід, побудований на експертній оцінці. Крім того, зазначена методика лише частково використовує показники, які характеризують динамічні зміни в діяльності підприємства.

Н. Шандова найбільш обґрунтованим вважає показник, що будується на основі ланцюжка показників, які характеризують темпи зростання основних результатів фінансової та господарської діяльності. Темпи зростання показують зміну показника на кінець звітного періоду порівняно з його значенням на початок даного періоду або співвідношення прогнозного значення з базовим значенням. Таким чином, узагальнюючий показник оцінки рівня стійкості розвитку підприємства буде представляти тенденції розвитку з розподілом від мінімального до максимального значення і враховувати всі сфери діяльності [9]. При цьому, найважливіше місце відводиться інноваційним технологіям як основному чиннику стійкого розвитку підприємства. Але, на нашу думку, дана методика також має свої недоліки, оскільки не враховує всі складові економічної стійкості. В даній методиці визначається лише характер економічного розвитку підприємства, а не рівень його економічної стійкості на певний момент часу.

За методикою В. Мец для оцінки стійкості підприємства необхідно розраховувати показники концентрації власного капіталу,

фінансової залежності, маневреності власного капіталу, структури довгострокових вкладень, співвідношення власних і залучених коштів, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт структури залученого капіталу. Автор вважає, що за допомогою аналізу цих показників можна виявити сильні і слабкі позиції різних підприємств. Менеджери використовують ці дані для контролю діяльності підприємства, щоб не допустити банкрутства [5].

В. Артеменко та М. Белендир поділяють всі відносні показники стійкості на дві групи: показники, що визначають стан оборотних засобів та показники, що визначають стан основних засобів і ступінь фінансової незалежності [2].

Ми вважаємо, що дана методика оцінюють лише фінансову стійкість, а для оцінки економічної стійкості потрібен децю ширший склад показників.

Наприклад, для оцінки виробничої стійкості, на нашу думку, слід застосовувати наступні показники: рентабельність виробництва, фондovіддача, коефіцієнт зносу основних засобів, продуктивність праці, виробництво валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, виробництво товарної продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, розмір прибутку в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, урожайність та продуктивність тварин. Більш повно оцінити фінансову стійкість можна за допомогою коефіцієнтів автономії, фінансової стійкості, платоспроможності, загальної ліквідності, прибутковості власного капіталу, прибутковості активів, дебіторської та кредиторської заборгованості.

Економічна стійкість є динамічною категорією. Тому з урахуванням тривалості періоду збереження вихідного рівня стійкості її можна розглядати як ретроспективну, поточну та прогнозовану.

Найбільш поширеним методом визначення рівня економічної стійкості є експрес-аналіз. Даний метод передбачає аналіз спеціалізації підприємства, його ресурсного забезпечення, виробничої та фінансової діяльності. На основі первинної статистичної інформації розраховується сукупність традиційних показників рівня забезпеченості основними виробничими ресурсами, ефективності діяльності підприємства та його фінансового стану.

В. Соченко запропонувала доповнити методика експрес-аналізу економічної стійкості підприємства доповнити показником рівня економічної стійкості. Зміст цього показника відображає долю виручки максимального обсягу реалізації, що відшкодовує усі витрати

на виробництво і реалізацію (критичний обсяг реалізації) продукції. Чим менше значення показника рівня економічної стійкості, тим стійкішою є галузь чи окреме підприємство до зміни ринкової кон'юнктури і вищий запас економічної стійкості [8].

Значенні методики визначення економічної стійкості мають суттєві недоліки. По-перше, використання статистичних методів експрес-аналізу економічної стійкості потребує точної інформації про результати дії усієї сукупності факторів, що впливають на діяльність підприємства. Практично неможливо кількісно оцінити вплив усіх факторів. По-друге, вони не дозволяють оцінити ефективність функціонування усіх сфер діяльності підприємства, зокрема, поза увагою залишається оцінка соціальної та екологічної стійкості, що є особливо важливим в аграрному секторі.

Взагалі, на нашу думку, рівень забезпечення економічної стійкості повинен оцінюватися за критеріями, представленими складними інтегральними показниками. Порівняння інтегральних показників здійснюються за ознаками ефективності підприємницької діяльності: за ефективністю використання капіталу; за здатністю суб'єкта управління відтворювати і повною мірою використовувати виробничі, фінансові та маркетингові можливості.

Структурні складові економічної стійкості підприємства, в свою чергу, складаються з групи часткових показників, кожен з яких має різну статистичну вагу.

Для визначення ваги певного показника слід застосувати експертний метод. Для визначення структурних складових економічної стійкості підприємства використовується підхід, побудований на експертній оцінці, адже експерти визначають значимість (важливість) функціональної складової економічної стійкості підприємства.

При цьому особливої уваги потребує визначення репрезентативного періоду для кожної групи показників економічної стійкості.

Ми вважаємо, що репрезентативний період слід пов'язувати з циклічністю, оскільки вона є загальним принципом розвитку економіки. Вона в повній мірі хоч і з певною специфікою, охоплює і сільськогосподарське виробництво. В своїй монографії О.В. Олійник виділяє цикли Кондратьєва (50-55 років), цикли Кузнеця (20 років), цикли Жюгляра (7-11 років) та цикли Кітчина (3-5 років). У своєму дослідженні автор довів, що у динаміці валової продукції

рослинництва простежується короткострокова циклічність з тривалістю чотири роки, що відповідає короткостроковій циклічності в динаміці урожайності та валових зборів зернових. Що стосується динаміки фінансових результатів діяльності окремих галузей сільського господарства на думку автора теж простежується короткострокова циклічність [6].

Застосування зазначеного підходу, на нашу думку, дозволить більш адекватно розраховувати всі структурні складові економічної стійкості сільськогосподарських підприємств та робити більш достовірні висновки.

Висновки. Різноманітність методик оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств пояснюється відмінностями у виборі та групуванні конкретних показників діяльності підприємств різними дослідниками. Перелік складових економічної стійкості варіюється у різних авторів і визначається їх розумінням сутності і значенням економічної стійкості в діяльності підприємства.

На сьогодні відсутня методика розрахунку економічної стійкості вітчизняних сільськогосподарських підприємств, яка забезпечила б їх керівництво простими і дієвими інструментами ефективного управління.

Ми вважаємо, що економічна стійкість сільськогосподарського підприємства має такі складові: виробничу, фінансову та маркетингову. В кожній складовій спостерігається різна циклічність, тому репрезентативний період для відповідних показників буде відрізнятись. Зазначене питання потребує подальшої розробки.

Література.

1. Ареф'єва О.В., Городинська Д.М. Оцінка рівня економічної стійкості підприємств сфери послуг // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - №6 (60). – С. 106-111.

2. Артеменко В.Г., Беллендир М.В. Финансовый анализ: Учебное пособие. – М.: Дело и Сервис, 1999. – 160 с.

3. Гончар И.В. Структура экспресс-анализа экономической устойчивости сельскохозяйственных предприятий // Экономика и управление. – 2000. -№ 4(23). – С. 22-26.

4. Иванов В.А. Управление экономической устойчивостью промышленных предприятий (на примере предприятий машиностроительного комплекса) [Текст] / Иванов В.А. // Східноукр. Нац. ун-т ім. В. Даля; - Луганськ, 2005. – 266 с.

5. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навчальний посібник. – К.:КНЕУ, 1999. – 132 с.

6. Олійник О. В. Циклічність відтворювального процесу в сільському господарстві: [монографія] / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2005. – 322 с.

7. Поліщук О. А. Теоретико-методологічні основи оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств [Текст]/ Поліщук О. А.// Економіка: проблеми теорії та практики. - Д., 2007. - Вип.225, т.2. - С.367-374.

8. Соченко В.М. Економічна стійкість садівництва України: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук 08.00.02. / В.М. Соченко. - Сімферополь, 2005. – 16 с.

9. Шандова Н.В. оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - №9 (63). – С. 169-173.